

FÒRUM D'ALTERNATIVES A L'ATUR, LA POBRESA I LA DESIGUALTAT
TALLER SOBRE: "LA PRESÓ, PARADIGMA DE LA POBRESA I LA DESIGUALTAT"

Barcelona, 25 d'abril de 2015, a les 18 h. a la Universitat Pompeu Fabra

Ponents: Viqui Molins, Pare Manel, Xavier Badia

Intervenció d'en Xavier Badia

Agraïment per la invitació, i per la oportunitat de parlar de les presons

Es tracta d'un món de pobresa i de desigualtat profundes de la que ningú no parla: primera forma de marginació i exclusió.

Jo destacaria dos elements que justifiquen plenament el títol del taller:

A. LA GRAN DISTÀNCIA ENTRE LA TEORIA I LA REALITAT

a) quant a les presons:

Segons la constitució espanyola, les penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat estaran orientades cap a la reeducació i la reinserció social.

No obstant, les presons, en molts casos no compleixen aquesta finalitat.

Hi ha molts elements perquè això sigui així. Tan sols un quants:

- manca de recursos
- manca d'un model integral dedicat a la reeducació, la rehabilitació i la reinserció
- dèficit en la formació del personal (formació inicial i continuada o permanent)
- preponderància dels criteris de seguretat per sobre de qualsevol altra consideració
- la situació laboral dels professionals de tractament
- ... /...

Tots aquests elements (i altres) fan que les presons, en molts casos, no compleixin aquesta finalitat reeducativa i de reinserció, sinó que juguen un paper punitiu, castigador que porta a la una degradació de la persona, tant físicament com psíquicament.

b) quant a les mesures penals alternatives

Estan molt poc desenvolupades.

- molts delictes no haurien de complir penes de presó, sinó altres mesures alternatives
- no s'ha establert un model d'implicació de la societat en el procés de les mesures penals alternatives. Les entitats més aviat tapen forats sense intervenir realment en el model d'execució penal.
- manca de transformació de l'estructura judicial i de la mentalitat de molts jutges.

c) quant a la legislació

En aquest país s'ha anat canviant la legislació penal i penitenciària a cop de titular de la premsa. Risc de populisme.

- partim d'una bona llei orgànica penitenciària del 1979 (molts del qui la van redactar varen tastar la presó durant el franquisme)
- posterior allunyament dels postulats inicials (retrocés, i no avançar cap a un model realment rehabilitador), especialment a partir dels governs Aznar.

B. LES PRESONS ESTAN PENSEDES PER ALS POBRES

(és potser on es veu més la vigència del títol del taller)

De delinqüents n'hi ha de molts tipus, però els rics és molt difícil que arribin a la presó.

La delinqüència és transversal, afecta a tothom, però a la presó majoritàriament, i d'una manera molt ostentosa, només hi van els pobres. D'aquesta manera, les presons són un altre reflex, un més, i no pas menor, del caràcter injust i desigual de la nostra societat.

Qui hi ha a les presons?

De forma majoritària, persones que han estat rebotades de la societat:

- persones procedents d'entorns de famílies desestructurades
- rebotats dels sistema educatiu en etapes molt primeres (sense estudis primaris acabats)
- procedents de zones (barris, poblacions...) col·lectivament marginals, amb indicadors socials, econòmics, culturals.... d'emergència social. (referència a la importància del codi postal, d'on s'ha nascut, per part de Joan Benach a la taula rodona d'ahir)
- moltes persones estrangeres, amb nivells d'arrelament social molt baix o nul
- Per això afirmo que:
- tenir un bon sistema educatiu públic (sense el model dual actual que afavoreix els guetos a l'escola pública)
- un entorn facilitador de l'estructuració social

- ajut a les famílies amb risc o amb problemes d'exclusió social
- una bona atenció a la salut mental
- ... / ...

En definitiva, amb un augment de la inversió (despesa) social, com afirmava el professor Vicenç Navarro en una taula rodona d'ahir,

aquesta és una autèntica política de prevenció de la delinqüència, per evitar-la o per a reduir-la.

(no es pot abordar separatament el problema de la delinqüència, i per tant de les presons, sense emmarcar-la en la política social en general). Altrament hi ha moltes dosis d'hipocresia (això no ho vaig dir, però ara ho escric).

Aquesta consideració em porta a una reflexió de fons que vaig sentir un dia d'una magistrada, en un acte organitzat per Justícia i Pau:

Quant a la responsabilitat del delicte:

En l'**estat social (visió democràtica)**:

- hi ha la responsabilitat personal del delinqüent, que no es pot en cap cas diluir
- però a més hi ha una responsabilitat social. La societat té alguna responsabilitat en el fet de delinquir, i per tant té una responsabilitat en el procés de rehabilitació.

En canvi en l'**estat liberal**, basat cada vegada més en l'**individualisme**:

- l'individu és l'únic responsable dels seus actes
- qui la fa la paga. Que pagui !
- La seguretat és més important que la llibertat; anem abandonant drets en favor de la seguretat
- Ja que la responsabilitat és només individual, la resposta de la societat és tenir tancats els delinqüents i rentar-se'n les mans. I si cal, tenir-los tancats de per vida (resposta no al fet concret (delicte) sinó a la consideració de la perillositat de la persona)
- Aquesta argumentació ens porta a la cadena perpètua (ja hi hem arribat al nostre país), i això no és més que una rampa on ens pot portar a justificar la pena de mort

Finalment,

La meva experiència a les presons em porta a valorar (molt ràpidament i massa esquemàticament):

1. La violació del dret de defensa. La institució de l'advocat d'ofici en molts casos no funciona. Del Servei d'Orientació Jurídica (SOJ) molts interns no en tenen informació. Es produeix una real desatenció tan penal com en assumptes civils (divorci, herència, paternitat...) en què molts interns es troben immersos durant la seva estada a la presó (pobresa, desigualtat).
2. Persistència de la opacitat. Malgrat que ha millorat, encara hi ha espai per a l'existència de maltractaments i de comportaments arbitraris, davant dels quals l'intern es troba en situació d'indefensió.
3. El personal de tractament està desbordat. És escàs, insuficient, va ser objecte de retallades el 2011 (85 % de jornada i de sou, amb la mateixa feina a fer), sense programes de formació continua, majoritàriament personal interí, sense convocatòria d'oposicions. Acumulació de feina, impotència.
4. El personal de vigilància (de seguretat) hauria de ser considerat estructuralment com una peça clau del procés rehabilitador dels interns. Si això fos així suposaria un capgirament en el funcionament dels centres penitenciaris. Aquesta hauria de ser una aposta clara per part de l'administració, que afectaria als processos de selecció i a la formació del personal de seguretat (tant la inicial com la continuada).
5. Persistència d'ombres en el treball a les presons (CIRE): sous molt baixos, persisteixen trets d'indignitat, percepció de formes d'esclavatge per part dels interns.
6. Al primer grau, encara hi ha més opacitat. Tot i que cada vegada hi ha més controls, és qüestionable el sistema d'aïllament, on encara hi ha possibilitats que la llei la facin determinats funcionaris.
7. Desatenció a la problemàtica de la salut mental. Problema general de la societat que a les presons es veu més agreujada.
8. En general, i especialment en els casos de llargues condemnes, el nivell de deshumanització i d'embrutiment personal és elevat. També cal tenir en compte l'elevada incidència de suïcidis (sobre els que no hi ha pràcticament informació).

I un últim element,

9. L'estigmatització que suposa per la persona que surt de la presó. La seva estada a la presó és un segell que li costa molt de treure's de sobre i que el marca de per vida. La persona ex - presa pensa que els altres veuen en ell una persona que ha estat a la presó.

Barcelona, 25 d'abril de 2015